

Informasjonsfrihetsidealet

Frihet og rett til å søke informasjon
Rett til informasjonstilgang i lovgivningen

Forelesning i DRI2010, 3. september 2008
Herbjørn Andresen, stipendiat AFIN

Ytringsfrihet - informasjonsfrihet

Alltid aktuelt...

- Flere saker om avveiningen mellom ytringsfrihet og personvern, etter endret Grl. § 100
  - Rt. 2007 s. 687, "Big Brother"
(medhold til tidligere par, ikke lenger i offentlighetens søkelys)
  - Rt. 2008 s. 489, "Plata"
(NRK frikjent for å vise bilder som identifiserte narkotikakjøpers stedatter)
(Rettskraftig dom i tingretten mot politimesteren 23.4.2007 om samme saksforhold, privat søksmål)
  - I går (2. sept. 2008) Bryllupsbilder, Stenberg/Sæther
(Medhold til Se og Hør: 3 mot 2 i høyesterett. Enige om rettslig grunnlag, uenige om avveiningen personvern/ytringsfrihet)

Om pensumlitteraturen til denne forelesningen

- To utdrag fra Norges offentlige utredninger
  - NOU 1999:27, "Ytringsfrihet bør finne sted"
  - NOU 2003:30, "Ny offentlighetslov"
- Mer krevende å lese, og å bruke, enn annet stoff i pensum
  - Utdragene er autentiske tekster fra lovgivningsprosesser i nær fortid
  - Til forskjell fra lærebøker; dere må sette stoffet inn i sammenhengen til dette kurset selv – ikke skrevet av en pedagogisk forfatter som "forstår studenten"

Om NOU-ers plass i lovgivningsprosesser

(tenk kildebruk og kildekritikk...)

- Tidlig fase – bred deltakelse
  - Lovgivningen skal baseres på grundige kunnskaper, og på at relevante interessenter har blitt hørt
  - Ofte deltar folk som representere:
    - Spesiell **faglig kunnskap** om området
    - Berørte **interesseorganisasjoner** ("pressgrupper" o.l.)
    - Organ/myndighet som skal **håndheve** regelverket
  - Kan ofte være **dissenser** (utvalgsmedlemmer har ulikt syn)
  - Liten grad av partipolitisk innflytelse i utvalgene, men
    - Kan være noe politisk påvirkning gjennom **mandatet**, og gjennom valg av **medlemmer** som sitter i utvalget
- NB! Ikke alle NOU-er inngår i en lovgivningsprosess (eks. "UDI-granskningen", NOU 2006:14)

De neste leddene i lovgivningsprosessen

- Oftest går NOU-en ut på offentlig **høring**
- Regjeringen, ved ansvarlig departement, fremmer en **proposisjon**
  - Oppsummerer høringssvarene
  - Mer politisk preget
    - Tar stilling til veivalg (det står ofte "departementet mener...")
    - Entydig anbefaling, ikke dissenser
- Relevant stortingskomité fremmer en **innstilling**
- Stortinget vedtar
- NOU, proposisjon, innstilling er alle "forarbeider", som kan ha vekt som **rettskilde** i konkrete saker
  - Den siden av lovgivningsprosessen er lite relevant i dette kurset

Om pensumtekstene: Her er "fasiten" kjent

- Ytringsfrihetskommisjonen, har munnet ut i endret § 100 i Grunnloven (i 2004)
- Offentlighetslovutvalget, har munnet ut i ny offentlighetslov
  - (vedtatt av Stortinget i mai 2006, *ikke i kraft ennå!!*)

Grunnlovens "nye" § 100

- Ytringsfrihetens begrunnelser (NOU-en kap. 2)
  - Sandhedssøgen,
  - Demokrati
  - Individets frie Meningsdannelse
- Informasjonsfriheten (NOU-en kap. 5.4)
  - Ret til Innsyn i Statens og Kommunernes Akter
  - [Ret til] at følge Forhandlingerne i Retsmøder og folkevalgte Organer
- Klarere angitte grenser for ytringsfriheten
  - Personvern, beskytte barn (primært filmsensur)
  - Ellers kreves konkret lovhjemmel når ytringsfriheten skal begrenses

NOU 2003:30, ny offentlighetslov

- Kapittel 17: Innsynsprosessen
  - Gjennomgang av *saksbehandlingsreglene* for innsyn
  - Grunnleggende påstand/hypotese: "Selv om saksbehandlingsreglene i seg selv ikke skal utvide eller innsnevre innsynsretten ..., vil de rent faktisk kunne ha en slik virkning"
- Kapittel 18: Nye former for åpenhet – ...
  - Drøfting av et konkret detaljunkt i mandatet, om det bør være plikt til å gjøre tilgjengelig på Internett:
    1. Elektroniske postjournaler
    2. "Selve dokumentene" i elektronisk form

Om innsynsprosessen:

- Teknologinøytrale regler er ønsket
- Beslutning om innsyn ikke enkeltvedtak (etter forvaltningsloven)
- "Mildt krav" til å identifisere det du vil ha innsyn i
- Organet må selv vurdere om innsyn skal gis (uavhengig av andre organers tidligere vurderinger)
- Ikke mer presist angitte tidsfrister for å gi innsyn
- Fortsatt papirkopi som hovedregel (også åpent for elektronisk kopi og for muntlig orientering)
- Hovedregelen er fortsatt gratis innsyn (unntak må forskriftsfestes, fortrinnsvis for "bearbeidet" informasjon)
- Avslag må henvise til hjemmel, begrunnelse kan kreves

Om elektronisk tilgjengeliggjøring

- Effektivisering kan oppnås
- Mer innsyn kan oppnås
- Vanskeligere å ivareta personvern (unntak fra offentlighet gjelder opplysninger underlagt taushetsplikt, men ikke dermed nødvendigvis alle personopplysninger)
  - Mengdeproblem, lett å søke
  - Puslespilldoktrinen (sette sammen personprofiler)
- Utvalget ønsket en viss begrenset plikt til å tilgjengeliggjøre elektronisk journal
- Mulighet for, men ikke plikt til, å tilgjengeliggjøre selve dokumentene elektronisk

Hva kan du kreve innsyn i? – noen utgangspunkter

- Innsynsrettighetene er sterkest innenfor det offentlige fordi det her gjelder et *offentlighetsprinsipp*
- Viktige lover som gir innsynsrett
  - Grunnloven § 100 femte ledd:

"Enhver har Ret til Innsyn i Statens og Kommunernes Akter og til at følge Forhandlingerne i Retsmøder og folkevalgte Organer. Det kan i Lov fastsættes Begrænsninger i denne Ret ud fra Hensyn til Personvern og af andre tungtveiende Grunde."
  - Offentlighetsloven (innsyn for alle)
  - Personopplysningsloven (innsyn for alle og for registrerte personer)
  - Forvaltningsloven (innsyn for parter i forvaltningssaker)
  - Miljøinformasjonsloven (innsyn for alle i miljøinformasjon)
  - Kommuneloven (innsyn for alle i sakslister og adgang for alle til møter)
- Innsynsrett overfor private eksisterer innen spesifikt angitte områder; viktigst er innsynet etter personopplysningsloven

Innsynsrett vs. plikt til å gjøre informasjon tilgjengelig

NB! Flere innsynsrettigheter kan gjelde samtidig for samme opplysning eller dokument

	Tilgjengelig for "alle"	Tilgjengelig for <i>berørte</i> personer/organisasjoner
Tilgjengeliggjøring uten forutgående forespørsel	Publiseringsplikter "Publicatio legis"-prinsippet, Grunnloven, § 84, Lov om Norsk Lovtidend Kommuneloven § 4 Fvl § 37 (høring og varsling)	Opplysningsplikter Forelegge saksopplysninger, forvaltningsloven § 17 Informasjon om behandlinger av personopplysninger, personopplysningsloven §§ 19-21
Tilgjengeliggjøring etter forespørsel	Offentlighetsprinsippet Offentlighetsloven, - Innsynsrett for "enhver" - Visse unntak - Plikt til å vurdere meroffentlighet	(Individuell) innsynsrett Partsinnsyn (i saken), fvl § 18 Innsyn i registrerte opplysninger, personopplysningsloven § 18 Innsyn i "regelinnholdet" til grunn for helautomatiske beslutninger, personopplysningsloven § 22

Innsynsretten etter personopplysningsloven § 18

- Alle har rett til å vite hvilke typer behandling av personopplysninger som skjer i offentlige og private virksomheter (kan også være hos personer)
- Alle har rett til å få bestemte opplysninger som beskriver hvorledes personopplysninger blir behandlet
- Alle har rett til å spørre om det blir behandlet opplysninger om dem, og i tilfellet få innsyn i opplysninger om egen person
- Enkelte unntak gjelder, se § 23.

Rettslig regulering av Internett – noen utgangspunkter

- Forhold vedrørende Internett reguleres av den vanlige lovgivningen
  - Eks.: De samme reglene om taushetsplikt gjelder uansett
- Enkelte regler er vedtatt for spesielt å regulere IKT-basert informasjonsbehandling, herunder Internett-relaterte spørsmål
  - Eks.: Det er vedtatt særlige regler om eForvaltning og særlige strafferegler og regler om beskyttelse av åndsverk
- Internett kan gjøre det krevende å ta stilling til hvilket lands lov som gjelder, og hvem som skal avgjøre rettsspørsmålene
  - Eks.: Det er ikke alltid at innsynsreglene etter personopplysningsloven gjelder selv om behandlingen av opplysningene skjer i Norge
- Internett kan gjøre det vanskelig å etterforske ulovlige handlinger (ytringer mv)

Personvern og Internett

- Personopplysninger kan inngå i Internettbruk på 3 måter:
  - Publisere personopplysninger (f.eks. på nettsider)
  - Åpent samle inn opplysninger (f.eks. via nettsider)
  - Logge aktiviteter på nettet (f.eks. logger som viser informasjonsøk)
- Personopplysningsloven legger begrensninger på hva som kan behandles av personopplysninger i tilknytning til Internett
- Vær spesielt oppmerksom på:
  - Det gjelder unntak fra store deler av loven for kunstneriske, litterære, journalistiske og opinionsdannende formål (§ 7)
  - Behandling av personopplysninger må alltid ha *rettslig grunnlag* (§§ 8 og 9)
  - Det stilles krav til fastsettelse av *formål* (§ 11)
  - Det stilles krav til opplysningskvalitet (§ 11 og § 27)
  - Det gis omfattende rettigheter til *innsyn* og *informasjon* (kap III)
  - Det kan være plikt til å *melde* til Datatilsynet (§§ 31 og 32)
  - Det kan være *konsesjonsplikt* dersom opplysningene er sensitive (§ 33)

Opphavsrett og Internett

- Opphavsrett (til tekst, bilde, lyd, funksjoner, formgivning mv)
  - Krav til verkshøyde
  - Økonomisk opphavsrett
  - Ideell opphavsrett
- Tre aktuelle problemstillinger:
  - Er det materialet du skaffer deg tilgang til opphavsrettslig beskyttet?
  - Er det materialet du selv utarbeider og/eller gjør tilgjengelig på nettet opphavsrettslig beskyttet?
  - Hvem har opphavsretten?
- Materiale som fritt kan brukes
  - Når opphavsmannen har gitt sin tillatelse
  - Materiale som har "falt i det fri" (70 år etter opphavsmannens død)
  - Offentlige saksdokumenter, lover, dommer mv
  - Det er lov å sitere